

vellisset autem speculator, jussit suis, ut eidem ^a speculatores xxv aureos darent ¹. Linteamina vero et manualia a fratribus ante eum mittebantur ². Postea vero beatus Cyprianus manu sua oculos sibi texit. Qui cum lacrimas manuales ligare sibi non potuisset, Julianus presbyter, et Julianus subdiaconus ei ligaverunt. Et ita beatus Cyprianus passus est. Ejusque corpus propter gentiliam curiositatem in proximo positum est ^b cum cereis et scholacibus, in arceis Ma-

crebii Candidi procuratoris, quæ sunt in via Mappaliensi juxta piscinas, cum voto et triumpho magno. Post paucos autem dies Galerius Maximus proconsul decessit. Passus est autem beatissimus Cyprianus martyr die octava decima Kalendarum Octobrium, sub Valeriano et Gallieno imperatoribus : ^c regnante vero Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

VARIANTES LECTIONES.

¹ Dare præcepit. Saris.

Fratres vero stentes, linteamina et oraria ante eum

ponebant, ne sanctus cruor defluens absorberetur a terra. Act. Pass.

FELLI NOTÆ.

loris, et sericum habitum clericalem. Proinde exhiberi et exploratum antiquum episcoporum habitum, ut post vestem superinduerent lineam, et desuper eam solutam tunicam, ac denique humeros tantum tegens lacernum birrum : quo genere indumenti hodie videmus illi, sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinales atque episcopos illos qui a regularibus ad eam dignitatem proveci sunt. Ita jam porro discimus, Cyprianum aut cardinalem Ecclesiæ Romanæ fuisse, aut ex Regularibus ad dignitatem episcopalem provecum. Nihil certe est, de quo partium studio addicti sibi non possunt persuadere, et etiam sperare ut aliis persuadeant. Itane vestem suam spectabiles in publicum procedunt clerici Ecclesiæ Romanæ, quando in regionibus agunt ubi sibi metuunt : gladiis cincti, et, ut Campiani nostratis utar verbis, habitu demetissimo induti? Inapte proconsul de episcopis et presbyteris detegendis fuisse sollicitus, si ex habitu essent omnibus conspicui. Obesæ prorsus est naris, qui in his quæ sequuntur, librorum interpolatões, sæculis et ingenis suis dignas, non deprehenderit. Illi quidem cum tunicam dignitati Episcopali non satis respondere crediderant, officiosissimi homines, *almaticam* subministrabant. FELL.

^a Speculatori xxv aureos darent. Largitio hæc videtur ex librorum munificentia facta. Sed si singuli aurei monetæ nostræ quinque solidos valeant, summa data consistet sex libras, et quinque soli-

dos, pecuniarum quas sterlingas vocamus. Id.

^b Cum cereis et scolacibus. Cardinalis Baronius, ad Ann. Chr. 261, num. 36, ait : Præterea hic mos reseratur Christianos sepeliendi, præcedente clero diversarum classium atque scholarum, accensas faces gestantibus singulis magna plane pompa. Ita Valeriano imperium oblinente, diversas classes et scholas habuerunt Christiani; et martyrum funera præcedentes instructo agmine, ad hodiernum supplicationum ritum, celebrabant. Desideramus hic, ut alibi passim, historiæ Ecclesiasticæ fidem et dignitatem. Rigall. ait : In exemplaribus legitur; *Ad cereos et scolaces*. Rectissime. Scolaces Græcæ originis vocabulum, sirpos aut funes intortos significat, ex quibus ceratis funalia, in usum nocturni luminis. Funales et scolaces erant candelæ; quæ quoque versus arcte vinclebant thecam librorum Numæ. Erant enim sequacis ad vincula lentitiæ, et sub terram depositæ non computrescebant, stipatæ cedro ceraque. Intempesta nocte ad corpus amovendum perrexerant fratres, ne id attentarent in Cyprianum Afri quod in Polycarpum perpetrarunt gentiles Asiatici. De qua re vid. Euseb. l. iv, c. 15. Judæi Joan. xviii dicuntur venisse *μετὰ φανῶν καὶ λαμπάδων*. Id.

^c Regnante Domino nostro Jesu Christo. Hanc formulam serius in Ecclesiam introductam, satis norunt eruditi. Id.

S. ARNOLFI EPISCOPI

VITA ET MIRACULA

SECUNDUM SURIUM A PAULO DIACONO SCRIPTA

(Ex Ven. Bedæ Opp. Coloniz Edit.)

Beatus Arnolfus episcopus, prosapia gentis Francorum altus satis et nobilis parentibus, atque opulentissimus in rebus sæculi fuit, sed nobilior deinceps et sublimior fide erat. Hujus itaque laudabilis facta quæ gessit, nonnulla ego familiaribus illius narrantibus, pleraque per memetipsum cognoscens, operæ pretium reor, ut jam ab ortu natiuitatis ejus locutionis meæ sumam exordium. Erat igitur quidam peregrinus servus Dei, nomine Stephanus, qui a partibus Italiæ veniens, habitavit in loco contiguo parentibus hujus beati viri. Cùmque revelata fuisset per Spiritum eidem peregrino natiuitas pueri, silentio paulisper interposito, præsaga tandem voce sic exorsus est : Scitote omnes quomodo puer iste qui

natus est summis honoribus exaltandus, magnus erit apud Dominum et homines : quod ita rei probavit eventus. Laudabilis enim indolis puer, gratia Dei præventus, cum litterarum studiis imbuendus traditus fuisset, cæteris contubernalibus suis sagaci ingenio et capaci memoria præcellebat, ac de die in diem per gradus virtutum ascendendo proficiebat. Cum autem jam bene edoctus ad perfectam venisset ætatem, Gundolfo subregulo consiliario videlicet regis, exercitandus in virtuosis actibus commendatur : quem ille per multa experimenta probatum, Theoberti regis ministerio dignum adaptavit : in cujus servitio commorans, quanta potentia belligerando præcesserit omnes, quis enarrare sufficiat, præsertim cum

sæpe phalanges adversariorum suo viriliter abegisset in mucrone? Quapropter effectus est in brevi omnium primus, ita ut sex provinciarum, quas ex tunc et nunc totidem agunt officiales, sub solius ejus arbitrio regerentur. Interea cum strenuus miles iste quæ Dei sunt redderet Deo sedulo, scilicet in oratione; in jejuniis, in elemosynis, et quæ Cæsaris sunt Cæsari, fortis scilicet in bello, providus in consilio, cogentibus amicis atque parentibus, a nobilissima gente puellam quamdam, præclaris moribus ornatam, duxit uxorem. Quo in facto speciale quoddam munus gratiæ suæ eidem viro Dominus indulxit, ut ex eadem videlicet egregia femina duorum filiorum gaudia suscipere mereretur: qui quasi duarum gemmarum splendidum decus, in mundo postmodum clarescere cœperunt. Temporibus illis erat in ministerio regis vir egregius, nomine Romaricus, familiari affectu beato Arnolfo copulatus. Hic cum ex assiduitate secum commanendi, desiderium beati viri quo circa monasteria vel loca sancta jugis illi meditatio fuit, agnovisset, habito inter se consilio, disponunt secundum Evangelii præceptum, relinquere omnia sua, et peregrinari pro Christi amore: sed voluntas Domini obstitit in hac causa proposito utriusque. Nec enim fas censuit fore providentia Christi, ut hi duo viri, qui quandoque veluti duæ lampades fulgerent in sæculo, sub unius modii occultarentur articulo, sed potius super candelabrum positi, lucerent omnibus operatione sua fidei. In illis siquidem diebus accidit ut civitas Metensis viduata suo pastore, una voce parique consensu Arnolfum, domesticum atque consiliarium regis, peterent sibi ordinari episcopum. Qui licet lacrymans ac multum renitens, compulsus tandem, quia sic placitum fuit Deo, præfatam urbem gubernandam suscepit. Nec tamen primatum, quem in palatio gerebat, deserere permissus est. Sublimatus igitur episcopali dignitate, tanta tamque perfecta munificentia indigentiam pauperum revelabat [Al., relevabat], ut etiam de longinquis regionibus fama beati viri audita, innumerabilis virorum ac mulierum caterva ad eum refocillanda festinaret. Porro normam abstinentiæ ejus quis enarrare valeat, cum interdum post tridua vel etiam amplius protracta jejunia, pane hordeaceo seu lymphæ poculo victitaret? Indutus quoque jugiter infra tunicam suam occulto cilicio, geminum ingerebat cruciatum membris vigiliis atque jejuniis vehementer exesis. Inter has assiduas corporis afflictiones, quibus ob amorem cœlestis patriæ beatus Arnolfus semet spontanea voluntate castigabat, multas per eum Dominus dignatus est virtutum operationes demonstrare, de quibus hic aliquas aggrediar enarrare. Cum in contiguis partibus Vosagi, in prædiis scilicet sancti Stephani patroni Metensis loci vir Domini moraretur, et mulier quædam, nomine Becila, a dæmonio correpta, graviter ante conspectum ejus vexaretur, ut erat omni pietate suffultus, cum altis suspiriis dixit: Heu miserum humanum genus, in quo tantum prævaluit inimicus, ut domicilium ipsius existat, quod potius Christus inha-

bitare debuérat! Et hæc dicens, dedit se cum lacrymis in orationem: quâ finita; fugato dæmonio; sanâ illico reddit mulierem. Eo tempore quo triduum jejunium universalis celebrare consuevit Ecclesia; vir sanctus extra civitatem cum crucibus atque promissa populi multitudine; orandi gratia secundum morem urbis processit: et ecce mulier ex mediis catervis voces emisit in cœlum. Quod audiens vir Domini, cum cognovisset eam arreptam a dæmonio; opposito crucis vexillo, liberavit eam ab hoste maligno. Alio quoque tempore cum infra urbem orationis causa ab basilicam sanctæ crucis accessisset, ibique puellam nequiter debacchantem reperisset; misericordia motus, archidiacono suo ait: Hac nocte, frater, pro ista pauperula vigiliis agamus, ut si per gratiam Dei sanata fuerit, crastina die læti domum redeamus. Et ita factum est. Temporibus Dagoberti regis, cum in palatio ejus maneret beatus Arnolfus, leprosus quidam clamavit ad eum, deprecans victum sive vestitum: at ille statim jussit eum ad hospitium suum duci. Ubi cum erga languidum secundum morem suum paternam exhiberet pietatem, sciscitatus est ab eo si sacra unda baptismatis ablutus esset. Nequaquam, ait, domine mi, nam infelici mihi abjecto a populo quis hanc gratiam tribueret? Sanctus episcopus dixit: Modo, dilecte frater, crede in Dominum Jesum Christum, et continuo recipies corporis animæque medelam. Accepto igitur leprosus a beato viro baptismi sacramento, liberatus est ab omni corporis incommodo, atque de reliquo factus est in utraque substantia sanus, qui prius fuerat peccator et maculosus. Post hæc cum ad partes Thuringorum in comitatu præfati regis sanctus episcopus venisset, accidit ut quidam procerum nomine Nutilo, puerum suum, quem satis diligebat, jam extremum spiritum trahentem, magno ejulatu desleret. Cujus doloribus compatiens beatus Arnolfus, cum ille desperatus de salute dilecti pueri, nihil aliud intenderet, nisi ut amputato capite ejus, more gentilium cadaver ignibus comburendum traderetur: accessit ad lectulum languentis, et facta oratione, his eum alloquitur verbis: Pœnitere, fili, si quid male gessisti, et restitueris illico pristinae sanitati. Quid plura? Promens ille potius singultibus quam verbis confessionem cujuslibet suæ transgressionis, perunctus est oleo benedicto per manus sacerdotis Christi, atque eadem hora ita convaluit, ac si nullam prorsus infirmitatem jam pridem passus fuisset. Quidam homo scelestus nomine Notto, ausus est irrogare cum complicibus suis episcopo sancto injuriam, asserens scilicet eum non esse cultorem Dei, sed potius hominem deditum voluptati: ad cujus lectum nocturnis horis, non solum rex, verum etiam regina, tanquam consilium flagitantes interdum properarent. Cum ergo vir ille die quadam alvo referto vino una cum detrahente socio suo strata petisset, jubente Domino, omnia vestimenta illorum vallantur undique flamma. Quibus illico cum ingenti clamore prosilientibus, et aquam circa nates ac genitalia loca, ubi camisiæ illorum acerrime cremaban-

tur, injicientibus, nec omnino flammam divinitus missam extinguere valentibus, tandem ad instar porcorum luto volutabri sese pariter involvunt: et ibi diu vociferantes, vix ad ultimum pœnam, quam merito patiebantur, evaserunt. In quibus profecto impletum est hoc quod scriptum est in Psalmo: *Detrahentem secreto proximo suo, hunc persequar*: in tantum ut et illud divina censura factum esse non ambigamus, quod detractores isti vehementissime cremabantur in partibus illis, ubi libido de qua calumniabantur virum justum, regnare non dubitatur. Nec multo post auctor hujus detractationis, præfatus videlicet Notto, in hujusmodi criminibus diffamatus apud regem, ut scelera ejus una cum vita regalis gladius amputaret, necnon et filius ejus eidem sententiæ subjaceret. Per idem tempus cum beatus Arnolfus jam pene omnes thesauros Ecclesiæ in usus pauperum erogasset, supererat adhuc discus argenteus, habens libras LXXII. Hunc quidam Hugo primas procerum dato pretio comparavit, sed omnipotens Deus non passus est ut laicus illo frueretur qui in honore beati Stephani protomartyris jam olim consecratus habebatur. Prædicto siquidem Hugone præpeti morte prostrato, discus ille Lothario regi allatus est; qui cum, referentibus quibusdam, comperisset hunc a beato Arnolfo ob alimoniam pauperum vendatum fuisse, mox tanquam cœlitus inspiratus, jubet eum velociter superpositis centum aureis, ad Metensem civitatem sancto pontifici deferri. Cum igitur quamplures virtutes per beatum virum crebrescere cœpissent, soli Deo vacare volens, remotiora quædam loca juxta Vosagium expetiit: et ibi retrusus in cellula quadam, diebus ac noctibus cœlum sanctissimis precibus pulsavit. Sollicitari vero cœpit interea, ne plebs sibi a Domino credita, eo remoto, de æternæ vitæ pabulo aliquid jam minus acciperent: mittensque per internuntios epistolas ad regem, rogabat intentissime ut alium loco suo subrogare vellet pontificem, qui prædicationis verbo dignius se erudiret Christi plebem. Qua legatione accepta, Lotharius non modicis repletur angoribus, et quæritans se ab omni consilio destitutum, si beatus Arnolfus a frequentia palatii remotus fuisset, rescribit ei sic inter cætera: « Hoc quod per epistolam vestram, domine Pater, rogare voluistis, ut in loco vestro alter substituatur episcopus, nullatenus nostra præsumptio facere præsumit: sed potius omni devotione rogamus ut si in bonorum operum exercitio vitam alicubi ducere deliberatis, apud populum vobis commissum, sicut cœpistis conversando, exemplum ei sitis promerendæ salutis. » Nec mirum quod tanta dilectione Lotharius rex beatum virum amplexatus sit, cui et filium suum Dagobertum in principatu sublimatum, quasi propriam sobolem erudiendum commisit: et ipse quandiu vixit, per ejus consilium et providentiam quæque regni negotia disponere satis utile duxit. Defuncto itaque Lothario rege, cum adhuc beatus Arnolfus episcopus eodem desiderio quo prius, conversandi videlicet in eremo flagraret

iterum atque iterum a Dagoberto principe, quem ipse diligentissime nutrierat, licentiam hujus rei postularet, instinctu diaboli commotus adversus eum rex, cum ei die quadam nimis importunus in petendo fuisset, arrepto mucrone voluit eum sauciatum a se remove. Tunc ille parvipendens iram morituri regis, constanter dixit: Quid agis, miser? Mala pro bonis mihi rependere vis? Nunc autem, quandoquidem ita placet, sævias in me quantum velis: ego pro illius amore mori non dubito, qui mihi vitam dedit, et pro me mortuus est. Hæc eo dicente, cum unus astantium procerum blandis verbis redargueret temeritatem regis, sedatus est furor ipsius, et mediante gratia Dei, caruit effectu sceleratus affectus. Interea superveniente regina, ut audivit commotionem quæ contra virum Dei sine causa incanduerat, prostravit se una cum rege pedibus ejus: et ut sui misereatur remittendo illatam injuriam, cum lacrymis postulavere dicentes: Perge, domine, ad eremum, sicut desideras: tantum te placatum habeamus quem injuste offendimus. Data igitur illis venia, cum egrederetur a palatio beatus Arnolfus episcopus, ecce pro foribus claudorum, cæcorum et universorum pauperum astans multitudo elevatis vocibus clamabant ad eum dicentes: O sancte pastor, cur nos miseros derelinquis? Quis miserebitur nostri, vel quis tribuet nobis victum aut vestitum? His et hujusmodi lacrymosis vocibus, respondit eis pius Pater, et ipse flendo dicens: Nolite contristari, filioli: dabit enim vobis Deus pastorem qui vos pascat in miseratione et misericordia. Estote pacati invicem, benigni, misericordes, ut dum in hac præsentis vita paupertate et miseria angustiemini, in futura vita felices cum Christo regnare mereamini, et his dictis statim ad orationum pergat certamina. Post hæc paucis evoluto tempore, sanctus Goericus, cognomento Appo, hujus successor eligitur, vitæ sanctitate admirabilis, et omnibus sibi commissis amabilis. Quo audito, vir egregius Romaricus, scilicet beatum Arnolfum solitariam vitam elegerat, a partibus Vosagi egressus, pergat ad eum, atque ex convenientia utriusque infra vastæ eremi solitudinem, aptum sibi idem præparat locum. Sed antequam urbem exirent, ut ad eremum pergerent, quid miraculi per beatum Arnolfum in eadem urbe sit gestum, silere non debeo. Casu namque contigit ut in una nocte jam promptuarium regis ignis vorans vexaret, atque eructans flamma domum circumquaque minaciter lamberet. Repente exurgens omnis civitas, cum sui videret exitium, in ejulatum atque clamorem conversa est. Quo audito, præpeti gressu ad viri Dei domum pervenimus, et eum, sicut illi jugiter moris erat, psalmodiæ vacantem reperimus. Statim apprehensa manu illius, ait Romaricus: Egredere, domine, ecce adsunt pro foribus equi nostri: egredere, inquam, ne, quod absit, te in hac urbe ignis iste absumat. Ad hæc ille; Nequaquam, inquit, dilectissime, sed ducite me illo: et ponite prope ignem, ut videamus hoc impium quod grassatur incendium: et si ita vult Deus ut ardeam, ecce in manu eius sum. Nos

itaque tenentes manus illius, ad larem ardentem pervenimus, et jubente illo, statim in orationem prostrati, capitulo dicto omnes exurgimus. Tum ille elevans manum, signum crucis contra flammam opposuit, moxque mirum in modum tanquam cœlitus percussus, nil alibi nocens, infra parietes totus retorsus ignis interiit. Quod nos videntes gratias Deo egimus, et dictis matutinis ad lectulos nostros remeavimus. Eadem hora uni e fratribus talis apparuit visio: intuens in cœlum, vidit tanquam flammam ignis depictum signaculum crucis, et vox facta est de cœlo dicens: Cernis hoc signum? Hac nocte Arnolfus episcopus per ipsum totam civitatem istam ab incendio liberavit. Mirantibus autem nobis omnibus virtutem quam vidimus de igne superius ab eo extincto, frater ille hanc visionem narravit, omnesque nos in majorem admirationem adduxit. His ista gestis, beatus Arnolfus relictis cunctis sæculi rebus, et facultatibus suis pauperibus erogatis, jam fidus et securus de thesauro in cœlo recondito, pauper quidem propter Christum in sæculo effectus, sed jam dives de virtute Dei, veluti novus Elias ad eremum properat, et inter bestias et feras quotidiana meditatione laudes Deo personat, ascitis secum aliquantulis monachis, quibus propriis manibus fidelissimam servitum jugiter impendebat, calciamenta a pedibus detrahens atque detergens, capita et pedes illorum crebrius abluens, nec non et lectos ipsorum singulis diebus studiosissime componens: coquinæ etiam servitium non abhorrens, cocus ipse sæpe esuriens, suos contubernales pascebat. Sed et lectum stratus ipsius, vilem quidem in oculis hominum, sed pulcherrimum in obtutibus angelorum, spreto molibus et pretiosis vestibus, cilicio exornabat. In his igitur atque cæteris innumerabilibus bonis, dum angelicam duceret vitam, jamque Deus omnipotens athletam suum ad destinatum bravium vellet vocare, astante sibi religioso viro Romarico, familiari suo cum cæteris monachis, et gloriosum ejus transitum de hoc sæculo præstolantibus, electus Dei pontifex his eos alloquitur verbis: Amabiles domini, obsecrate Christum pro me. Jam enim adest dies in quo judici meo præsentandus apparebo. Quid faciam? Nihil boni gessi in hoc sæculo. Omnibus sceleribus et peccatis vallatus coarctor, pro quibus Dominum, ut veniam merear, obsecro, postulate. Interea venit hora ut sancta illa anima manibus angelorum ad Christum gestaretur. Fit illico gaudium magnum supernarum virtutum in cœlo, sed ingens luctus pauperum Christi atque monachorum in sæculo. Audiens autem venerabilis Goericus episcopus transitum beati pontificis Arnolphi, assumptis secum duobus aîis episcopis, et coacervata ingenti caterva clericorum et laicorum pergit ad eremum, et cum magna reverentia tollentes corpus viri Dei, regrediuntur ad urbem. Cumque venissent ad quemdam fluvium, cujus ripæ tenera tellus exesa euntibus lubricum præbebat meatum, posteriores qui feretrum portabant, lapsi corruunt: sed, ut reor, ibidem statim angeli adsunt. Nam priores nullo

A retardati gressu, libere gradiuntur ante se, donec illi qui lapsi fuerant, evidenter coram omnibus assurgentes, et iterum se feretro subjicientes ministerii sui locum, sicut antea, suppleverunt. Accidit et aliud in eodem itinere miraculum. Quidam siquidem homo in pago Calvomontinse, nomine Centa, incestuosus fuit: quem beatus Arnolfus cum in hac vita positus esset, sæpius ad emendationem perducere volens, nec valens, sine pœnitentia reliquit. Venientibus igitur illis qui beati viri funus portabant, ad terminos hujus incestuosi hominis, repente membra portantium obriguerunt, ita ut ulterius nullo modo procedere possent. Quo viso sacerdotes et universi populi, cum non modicum angustiari cœpissent, quid facerent, quo diverterent, præsertim cum jam dies declinata esset ad vesperam, Notto dux, qui unus erat de simul gradientibus ait: Manifestum est quia sanctus iste terram hujus incestuosi hominis ingredi despiciat, et ideo, si ad mansionem meam, quæ aliquantulum hinc remota est, ante quam nox initium sumat, venire possemus, de his quæ mihi de instanti suppetunt, licet diffidam tantam multitudinem me jam posse reficere, ut pote ex improvise adventantem, et me prorsus imparatum invenientem, necessaria ministrarem. His auditis, universus populus arripiunt iter versus oppidum ejusdem ducis: et portitores feretri tanta sunt velocitate donati, ut ad destinatum locum ante terminum dei pervenientes, potius semetipsos portari sentirent, quam ipsi portarent. Tunc Notto ait: Quia parum quid in promptu habemus, sanctus Arnolfus nocte hac provideat nobis, cujus fidei verba secuta est rerum efficacia. Tanta namque abundantia cibi et potus excrevit, ut medietas illius omnibus ad sufficientiam satiatis, adhuc in crastinum superesset. Post hæc cum magna prosperitate et lætitia ad urbem perveniunt. Hac fama provocati cives, cum crucibus et cereis, atque ingenti gaudio et admiratione obviam currunt, pastoremque suum, quem dudum judicio Dei fugacem amiserant, cœlo jam regnantem recipiunt, atque sacrum corpus illius in basilica sanctorum apostolorum cum magna reverentia recondunt. Quo sepulto, quid apud Christum in eremo mercatus fuerit civibus suis miraculis demonstravit. Nam mulier quædam nomine Julia, luminibus olim cæcata, cum ad sepulcrum viri Dei accedens fiducialiter orasset, absque mora lumen longo tempore desideratum recepit, atque per exitus viarum, quos non nisi aliena manu auxiliante calcare consueverat, propriis cernens luminibus, ad diversorium læta remeabat. Aliud rursum miraculum non sileam, quod nuper narrante viro religioso Arnegaudio abbate cognovi. Cum per idem tempus mulier quædam in suburbano degens, Dominica die operari ausa fuisset, judicio Dei tacta, utraque manu contracta est; unde illa nimis vallata angoribus ad prædictum abbatem pervenit, misericordiamque ab eo flebiliter postulavit. Qui mox præcepit ei quatenus ad sepulcrum sancti antistitis cum fide festinaret. Quo cum pervenisset, ostia monasterii clausa invenit, seque

cum lacrymis in orationem dedit orans sanctum Arnolfum ut se sanaret. Cumque diutius illa Dominum deprecata fuisset, suffragantibus meritis beati pontificis, contracti digiti resolvuntur, et optata remedia celerrime subsequuntur. Per idem quoque tempus homuncio quidam nomine Cero, ita contractos habens pedes, ut ex utroque latere sustentatus baculis, miserabilem pedetentim regeret gressum, sanatus est ad viri Dei sepulcrum: et revertitur ad domicilium suum solidatis plantis naturalibus, qui illuc venerat

non innatis sibi pedibus. Hæc pauca de plurimis hujus beati pontificis miraculorum exhibitionibus scriptis, utcumque potuimus, indidimus: cæterum si omnia quæ egit, stylo prosequente chartis inserere stavissemus, enorme volumen et nimis fastidiosum composuissemus. Nunc interim ista sufficiant benevolo lectori, qui pro beneficiis circa multorum salutem per merita sancti præsulis exhibitis benedictæ nomen Domini nostri Jesu Christi, cui est potestas et imperium in sæcula sæculorum, Amen

HISTORIA MISCELLA

AB INCERTO AUCTORE CONSARCINATA,

COMPLECTENS

EUTROPII HISTORIAM,

QUAM

PAULUS DIACONUS

MULTIS ADDITIS. ROGATU ADELBERGÆ [AL., ADHILBERGÆ] BENEVENTANÆ DUCIS.

A VALENTINIANI IMPERII USQUE AD TEMPORA JUSTINIANI DEDUXIT.

ET LANDULPHUS SAGAX,

SEU QUISQUAM ALIUS CONTINUAUIT USQUE AD ANNUM CHRISTI 816.

(Ex Muratorio Rerum Ital. Script., tom. I.)

PRÆFATIO MURATORII.

Primum locum in Collectione nostra dare mihi placuit Historiæ quæ vulgo Miscella dicitur. Cum enim consilium meum fuerit eos aggregare scriptores qui ab anno ferme quingentesimo post Christum natum Italicam historiam sunt persecuti, scriptor hic visus est viam reliquis, ut ita dicam, sternere posse, quando usque ab Urbe condita res gestas in Italia enarrare pergit, easque ad finem usque sæculi æræ Christianæ octavi deducit. Ita lectores conjuncta habebunt cum veteri Romanorum historiam subsequentium sæculorum gesta, eaque ab antiquo scriptore collecta, quo et rerum series ordinatior evadet, uno nempe narrationis filo comprehensa, et a vetustis temporibus ad recentiora facilior, atque amœnior fiet legentium progressio. Miscellam autem Historiam ideo appellarunt eruditi, quod decerpta sit e variis auctoribus, mixtis eorum narrationibus in unum corpus. Sed quis istius Miscellæ auctor fuit? Vossium audiamus lib. II, cap. 30, de Histor. Latin. « Primi, inquit ille, undecim libri iidem sunt ac decem libri Eutropii, nisi quod aliqua subinde de suo addat Paulus (nempe diaconus) quod ab eo jussu factum est Adelbergæ, sive Adhilbergæ Beneventi ductrice, cui maritus erat Arichis, pater Desiderius ultimus Longobardorum rex. Exinde Eutropium continuat Paulus, cujus sunt quinque libri sequentes. Cæteri, nempe septimus decimus, et qui consequuntur, a Landulpho Sagace additi sunt, in primis ex Theophane, sive Anastasio Bibliothecario, qui Theophanem vertit. » Paria Caveus habet. Dupinius vero in Biblioth. Auctor. Ecclesiasticæ, tom. VI, de Paulo diacono agens, hæc scribit: « Ei quoque, sed perperam, tribuitur compendium Historiæ Romanæ deductæ e pluribus scriptoribus; quamvis enim is additionem fecerit ad Breviarium Historiæ Romanæ ab Eutropio compositum, auctor tamen non est hujus Collectionis, quæ potius Anastasium Bibliothecarium auctorem habuit. » Contra magnus Annalium parens Baronius, ad ann. 719, citat « Annales Græcorum, Auctore Theophane, qui Græce scripsit Historiam illam quæ inscribitur Miscella, et sub titulo Pauli Diaconi errore circumfertur. »

Verum cautius aut accuratius procedendum erat tantis viris in investigando auctore Miscellæ. Primo siquidem a veritate longe abiit Baronius, qui Miscellam integram Theophani tribuit. Eum quidem ab hujusmodi opinione absolvere nititur Vossius, inquiens, ipsum Baronium, post Frontonem Ducæum, non hoc de tota Historia Miscella Theophani, vel Anastasio tribuenda sensisse, sed « de postremis duntaxat libris. » Sed aperta sunt Baronii verba ad annum 719 quæ supra citavimus. Exstat autem Theophanis Chronographia Græca, ac ejus versio, simulque Historia Ecclesiastica e Græco per Anastasium conversâ; et luce